

... førerkort og psykologens meldeplikt

Ingunn Myklebust
Juridisk rådgiver

Knut Follesø

Carsten Strobel
Psykologspesialister i klinisk nevropsykologi
martin.k.bystad@uit.no

Psykologer kommer jevnlig i kontakt med pasienter med helseproblemer som kan ha betydning for evnen til å kjøre bil. Da kan i så fall meldeplikten utløses. Denne meldeplikten går foran taushetsplikten.

Tidligere var det bare legene som var forpliktet til å melde fra om sjåfører som ikke tilfredsstilte de helsemessige kravene. Dette gjaldt både for motorvogn og luftfartøy. Helsepersonelloven § 34 utvidet plikten til også å gjelde psykolog og optiker¹, og psykologene er dermed lovmessig forpliktet til å forholde seg til meldeplikten. Denne meldeplikten går foran taushetsplikten². Ofte vil en diskutere saken med annet helsepersonell før det sendes melding.

Erfaringene så langt tyder på stor variasjon i hvordan psykologer forholder seg til meldeplikten. I enkelte fylker kommer det så å si ikke inn meldinger fra psykologer. Norsk Psykologforening ser derfor behovet for å øke bevisstheten i forhold til denne problemstillingen, og har i den anledning nedsatt en arbeidsgruppe. Som ledd i dette arbeidet vil vi redegjøre for hvordan psykologer skal forholde seg til meldeplikten i § 34 samt til dilemmaer som kan oppstå i den kliniske hverdagen.

I det kommende året vil arbeidsgruppen arbeide med ulike problemstillinger i forhold til hvordan helsekravene skal praktiseres.

Omfattende meldeplikt

Meldeplikten er ikke begrenset til de tilfellene hvor psykologen er bedt om å vurdere helsekravene til førerkort spesielt, men gjelder generelt når psykologen i sitt arbeid, gjennom utredning eller behandling, blir kjent med at førerkortforskriftens helsekrav ikke er oppfylt³.

Alvorlig psykisk lidelse, rusbruk og nedsatt kognitiv funksjon, eksempelvis ved demens eller hjerneslag, representerer noen tilstander hvor helsesvikt kan være til hinder for sikker bilkjøring. Vurdering av helsekravene vil derfor være aktuelt innenfor mange av de sentrale feltene psykologer arbeider på.

¹ Id="psyk-2008-08-v02-1028"> Lov om helsepersonell mv. (helsepersonelloven) av 2.7.1999 nr. 64 § 34, jf. § 76, jf. forskrift fastsatt i medhold av tidligere legelov § 48. Forskriften er ikke oppdatert, men gjelder likevel for psykologer og optikere.

² Id="psyk-2008-08-v02-1029"> Helsepersonelloven § 23 nr. 5 jf. § 34.

³ Id="psyk-2008-08-v02-1035"> Forskrift om førerkort m.m. av 1.19.2004 nr. 298, se særlig vedlegg 1 – Helsekrav.

Psykologer forutsettes å være kjent med Veileder: «Regler og veiledning for utfylling av helsesattest for førerkort»⁴, samt relevante bestemmelser i veitrafikkloven og førerkortforskriften⁵. Er en usikker på behovet for videre utredning eller henvisning, bør en konsultere kolleger eller annen relevant fagekspertise på vanlig måte.

Forespørsel om enkeltsaker og forståelsen av helsekravet kan også rettes til Fylkesmannen⁶.

Regelverket knyttet til meldeplikten er uklart og uoversiktlig. Psykologforeningen har derfor bedt myndighetene om å endre dette, slik at psykologens plikter kommer tydeligere fram.

Trafikkforskningen viser at ulike helsetilstander medfører forhøyet risiko for trafikkuhell. Hensikten med meldeplikten er å beskytte trafikanter mot trafikkfarlige sjåfører og å beskytte pasienten mot å skade seg selv. I slike tilfeller krever helsepersonellovgivningen at hensynet til andres sikkerhet går foran behovet for å ivareta pasientens konfidensialitet og behandlingsrelasjon.

Dersom psykologen unnlater å melde fra når helseforhold anses uforenlig med videre kjøring, handler psykologen i strid med lovpålagte krav til meldeplikt.

Førerkortforskriftens helsekrav

Det stilles flere helsemessige krav til innehavere av førerkort som faller innenfor psykologers arbeidsområde. Dersom vedkommende ikke fyller helsekravene, inntreer meldeplikten.

Her er noen eksempler⁷:

- Det må ikke være alvorlig sinnslidelse, vesentlig mental retardasjon eller personlighetsavvik som medfører nedsatt dømmekraft, impuls kontroll eller atferdsforstyrrelser, som samtidig kan være farlig i trafikken.
- Det må ikke være misbruk av alkohol, eller andre rusmidler og ikke bruk av beroligende eller bedøvende midler i doser som reduserer årvåkenhet eller kjøreevne.
- Det må ikke være andre sykdomstilstander som gjør eller kan gjøre føreren uskikket til å føre motorvogn, gjennom for eksempel vesentlig nedsatt kognitiv funksjon, med relevans til kjøreevner, som pasienten ikke i tilstrekkelig grad kan kompensere for.

Grunnlaget for psykologens meldeplikt skal baseres på en faglig vurdering av helsetilstanden. Pasientens behov for sertifikat skal ikke tillegges vekt i denne sammenhengen, men vil derimot kunne være relevant i en dispensasjonssak. Disse to aspektene må ikke blandes sammen.

⁴ Id="psyk-2008-08-v02-1038"> Veileder finnes på http://www.shdir.no/publikasjoner/veiledere/regler_og_veiledning_for_utf... En oversikt over adressene til fylkesmennene finnes på <http://www.fylkesmannen.no/>, se også Psykologforeningens nettsted <http://www.psykologforeningen.no/?aid=9035561>

⁵ Id="psyk-2008-08-v02-1039"> Vegtrafikklov 18.6 1965 nr. 4 og forskrift om førerkort m.m. av 1.19.2004 nr. 298, se særlig vedlegg 1 – Helsekrav.

⁶ Id="psyk-2008-08-v02-1041"> Forskrift av 13.7. 1984 nr. 1467 om leges melding om at innehaveren av flysertifikat og førerkort ikke fyller de helsemessige krav (Forskrift om meldeplikt) § 2.

⁷ Id="psyk-2008-08-v02-1049"> Forskrift om førerkort, Vedlegg 1 § 2.

Håndtering av meldeplikten

Når pasienten vurderes uskikket til å kjøre bil, skal pasienten alltid orienteres om dette. Dersom tilstanden antas å vare lenger enn seks måneder, skal skriftlig melding sendes Fylkesmannen.

Meldeplikten innebærer ikke at psykologen skal utføre fullstendige vurderinger av helsekravene. Enhver psykolog som har befattning med pasientens aktuelle tilstand, er forpliktet til å følge opp forhold som vurderes å kunne være uforenlige med videre kjøring. Psykologer skal da også klargjøre om videre utredning eller vurdering er påkrevd.

Dersom tilstanden antas å vare mindre enn seks måneder:

Hovedregelen er da at det gis muntlig melding bare til pasienten, og at dette noteres i journal. I praksis anbefales det å gi en huskelapp til pasienten. Det bør dokumenteres i journal hvilke helsemessige forhold som gjør pasienten uskikket til å kjøre bil, og det er ønskelig at det angis hvilke endringer som er nødvendig for at det midlertidige kjøreforbudet kan oppheves, for eksempel stabilisering av manisk tilstand, karenstid eller ny nevropsykologisk førerkortvurdering.

Gjennom en slik advarsel vil pasienten være juridisk forpliktet til ikke å kjøre⁸. Ved tvil om etterlevelse kan det oppstå en nødrettssituasjon. Mer om dette senere i saken.

Dersom tilstanden antas å vare utover seks måneder:

Ved tilstander som antas å vare utover seks måneder, skal skriftlig melding sendes til pasienten og til Fylkesmannen, i tillegg til den muntlige orienteringen til pasienten⁹. Merk at den aktuelle tilstanden ikke nødvendigvis må ha vart i seks måneder i forkant.

Førerkortinnehavere plikter også selv å melde fra til Fylkesmannen¹⁰. Psykologen skal oppfordre førerkortinnehaveren til å innlevere førerkortet til politiet¹¹. Dette inngår også i psykologens informasjonsplikt om risiko som hefter ved helsetilstanden.

Supplerende opplysninger om pasientens helse og andre forhold med betydning for sertifikatet bør alltid følge den skriftlige meldingen. Det er for å gi Fylkesmannen tilstrekkelig grunnlag for å vurdere om videre undersøkelser bør foretas; for eksempel praktisk kjørevurdering, eller om Fylkesmannen på bakgrunn av tilgjengelig dokumentasjon skal tilrå politiet å inndra førerkortet, helt eller delvis.

Med bakgrunn i en uttalelse fra Fylkesmannen er det politiet som foretar den praktiske inndragelsen av sertifikatet¹². Pasienten skal gjøres oppmerksom på klageadgang i forhold til politiets vedtak og på retten til å søke om dispensasjon fra førerkortforskriftens helsekrav.

Nødrettssituasjoner

Psykologen har ansvar for å informere pasienten om plikten til å avstå fra å kjøre bil¹³, og må også vurdere om pasienten er i stand til å oppfatte og etterleve advarselen, noe som kan være vanskelig for pasienter med manglende sykdomsinnsikt eller sviktende hukommelse.

⁸ Id="psyk-2008-08-v02-1066"> Førerforskriftens vedlegg 1 § 1 siste setning.

⁹ Id="psyk-2008-08-v02-1070"> Forskrift om meldeplikt § 2 2. ledd.

¹⁰ Id="psyk-2008-08-v02-1072"> Vegtrafikkloven § 24 7. ledd.

¹¹ Id="psyk-2008-08-v02-1073"> Forskrift om førerkort, Vedlegg 1 § 1 3. ledd.

¹² Id="psyk-2008-08-v02-1076"> Vegtrafikkloven § 34.

¹³ Id="psyk-2008-08-v02-1080"> Forskrift om førerkort, Vedlegg 1 § 1 siste setning.

Helsepersonell har på generelt grunnlag adgang til å melde fra til for eksempel politiet «når tungtveiende private eller offentlige hensyn gjør det rettmessig»¹⁴. Helsepersonell har dessuten plikt til om nødvendig å varsle politiet for å avverge alvorlig skade på person. Bestemmelsene retter seg i all hovedsak mot typiske nødssituasjoner, hvor tidsfaktoren er viktig.

I tilfeller hvor psykologen ikke tror pasienten vil følge anvisningen, må en vurdere å melde bekymring direkte til politiet¹⁵. Dette kan gjelde pasienter med akutt psykose, tydelig ruspåvirkning eller ved uttrykk for umiddelbare og troverdige selvmordsplaner i trafikken. Meldingen bør gjøres telefonisk i tillegg til skriftlig. Psykologen bør informere pasienten om at politiet blir varslet hvis for eksempel pasienten setter seg bak rattet for å kjøre.

Dette må journalføres. Skriftlig melding skal samtidig sendes Fylkesmannen, fortrinnsvis med kopi til politi.

Hvem skal melde fra når?

Enhver lege, psykolog og optiker med en pasient som ikke tilfredsstillter helsekravene, omfattes av meldeplikten.

I en utrednings- eller behandlingsrelasjon kan pasienten være i kontakt med flere helsearbeidere med meldeplikt. Det anbefales at spørsmål om meldeplikt drøftes med de involverte behandlerne for å få en helhetlig vurdering med best mulig beslutningsgrunnlag før en eventuelt sender melding. Ved klar dissens, har helsepersonell med meldeplikt en selvstendig plikt til å sende melding til Fylkesmannen. Melding må ikke utsettes når grunnlaget for melding er klart til stede. Psykologen plikter raskt å avklare med øvrige behandlere hvem som eventuelt underretter pasienten og Fylkesmannen.

Dersom en tilstand utløser meldeplikt, og pasienten blir lagt inn på sykehus, sendes melding til Fylkesmannen straks grunnlaget for meldingen er klart, og senest av utskrivende psykolog eller lege. Meldingen skal ikke utsettes og overlates til fastlege.

Dispensasjon eller klage

Bare Fylkesmannen kan innvilge eventuell dispensasjon fra førerkortforskriftens helsekrav. Verken lege eller psykolog kan søke om dispensasjon. Det er det bare pasienten som kan gjøre. Søknaden bør være supplert av relevante opplysninger fra psykolog, lege eller optiker.

Det er politiet som fatter vedtak om tilbakekall av førerrett. Klage over politiets vedtak har ingen hensikt dersom førerkortforskriftens helsekrav ikke er oppfylt. Dersom den som har fått førerretten tilbakekalt, mener at han eller hun er i stand til å kjøre motorvogn på trygg måte, vil det normalt være mest hensiktsmessig at vedkommende søker Fylkesmannen om dispensasjon fra helsekravene. I dispensasjonssaken vil også spørsmål om helsekravet er oppfylt, bli prøvd. Førerkort kan ikke tilbakeleveres hvis ikke Fylkesmannen har gitt dispensasjon fra forskriftens helsekrav.

¹⁴ Id="psyk-2008-08-v02-1082"> Helsepersonelloven § 23 nr.

¹⁵ Id="psyk-2008-08-v02-1084"> Helsepersonelloven §§ 23 nr. 4 og 31 om helsepersonells opplysningsrett/opplysningsplikt.

Forslag til standardbrev

Psykologforeningen viser til forslag til brev som kan sendes pasienten og Fylkesmannen. Forslag til standardbrev er utarbeidet av Helsedirektoratet og følger som vedlegg under punkt 6 til Veileder IS-1437.

Meldeplikten gjelder på tilsvarende måte for innehaver av luftfartssertifikat, og melding sendes da til Luftfartstilsynet, Flymedisinsk seksjon, Postboks 243,8001 Bodø.

Referanser

IS-1437 Veileder: Regler og veiledning for utfylling av helseattest for førerkort m.v. – 2007 kapittel 6, www.fylkesmannen.no/IS-1437_veileder_vM0IdU83982er.pdf